

עיר שדה 1.05 – גדוד מגני השפה בארץ ישראל 1923-1936: מלחמות השפה, לא בלי נפגעים

"גדוד מגני השפה בארץ ישראל" נוסד בשבוע שבין ד' ל- י"א באייר תרפ"ג (אביב 1923) בשלהי העלייה השלישית ועל סף הרביעית. מטרת המייסדים, תלמידי גימנסיה הרצלייה, הייתה להקים גוף שיילחם למען השלטת השפה העברית כשפת היומיום בכל תחומי החיים וכשפת התרבות. המייסדים פירשו את השימוש הרווח בלועזית בפרהסיה כזלזול גובר בשפה העברית.

פעולתה הראשונה של הגדוד הייתה בליל שישי, י"א אייר, אביב 1923, ובמהלכה עברו ברחובות העיר כ- 175 מתלמידי בתי-הספר התיכוניים יחד עם קבוצות פועלים ופקידים, בעודם שרים שירים עבריים. במשך חודשיים, פעילות הגדוד הסתכמה בשירה ברחובות וחלוקת פתקאות "עברי דבר עברית", אך בהמשך הגדוד העברי החל להעביר שיעורי עברית לציבור. משימה נוספת שנטל על עצמו הגדוד, הייתה פנייה במכתבים לגופים שונים, ביניהם העירייה והוועד המנהל של העיר, על מנת למגר את השימוש בלועזית ולהשליט את העברית בקרב פקידים ונושאי תפקידים.

בכתבה "איך נוצר המבטא הישראלי?" (הארץ, 23.06.2012) מציינת זוהר שביט כי ראש העיר, דיזנגוף, ואנשי העירייה הבכירים שאפו להשליט את העברית במרחב הציבורי, כחלק מהשאיפה למתג את תל אביב כ"עיר עברית". כדוגמא לכך, מביאה שביט התכתבות משנת 1926 בין מזכיר העירייה, יהודה נדיבי, לאנשי הגדוד בעניין "מכונת ההרבצה החדשה" שנועדה לפתור את בעיית האבק העולה מן הרחובות הלא סלולים בעיר. בתזכיר שכתב, נזף נדיבי בפקיד על כך שאפשר לכתובת באנגלית להופיע מעל לכתובת עברית על גבי מכונת המשא.

בחול המועד פסח תרפ"ו נערך בתל אביב יום הספר העברי הראשון. את האירוע ארגן איגוד הסופרים העבריים במטרה להשריש את השימוש בשפה העברית כחלק מהבניית הלאומיות ולקבוע את מרכזיותה של היצירה העברית בתרבות. חברי גדוד מגני השפה השתתפו בהפצת כרוזים ומגילות מתוך אוטובוסים מקושטים שסיירו ברחובות העיר ובהקמת דוכן להפצה והחתמה בשוק הספרים בשדרות רוטשילד.

הגדוד הוציא לאור פרסומים רבים, ביניהם "הגדוד", "הלשון" ו"לעברי", בהם הובאו מאמרים מאת דמויות מפתח כגון ביאליק ואוסישקין, אשר תמכו בפעילות הגדוד והאידיאולוגיה מאחוריה; סוקרו ועידות הגדוד והפעילות בסניפים, פורסמו מדורים ללימוד השפה. כמו כן, פורסמו מכתבים למערכת מאת קבוצות ציוניות מעבר לים, אשר ביקשו ללמוד על דרכי הפעולה של הגדוד על מנת ליישמן.

לא בכל המקרים הייתה פעילות הגדוד בעלת אופי נינוח. היו מקרים בהם התאפיינה בהפעלת כוח ובריונות. באחד המקרים נופצה שמשת בית-קפה שבעליו סירב להחליף את שפת שלט החזית לעברית והמעורבים זומנו למשטרה. במקרה אחר, סוכלה הצגה ביידיש באמצעות התפרעות, הטלת פצצת סירחון לפיזור הקהל וניתוק החשמל. התחושה של חברי הגדוד (רובם צעירים מאד) הייתה של מלחמה עקרונית – סימבולית וקונקרטי, בה המשמעות של ניצחון או הפסד הינה בעלת השלכות על הצלחת המפעל הציוני כולו. מדבריו של אהרון חטר-ישי ז"ל, מייסדי הגדוד, בראיון לספרו של א. שור (*גדוד מגני השפה בארץ ישראל 1923–1936*), עולה כי האווירה שנוצרה בגימנסיה יצרה תחושת אחריות מוגברת בקרב התלמידים להצלחת המפעל הציוני. ייתכן והפעולות, חלקן אלימות, שננקטו כתגובה למה שנתפש כזלזול בשפה העברית, נבעו מלחץ כבד להגשים את ציפיות היישוב.

עיר שדה: הארכיון | פרקים בהיסטוריה של אקטיביזם תרבותי בתל-אביב יפו

במסגרת "אוהבים אמנות. עושים אמנות" 2012

ביבליוגרפיה:

זהר שביט, "איך נוצר המבטא הישראלי?", הארץ, מוסף תרבות וספרות, 23.06.2012

שמעון א. שור, *גדוד מגני השפה בארץ ישראל 1923–1936*, חיפה: אוניברסיטת חיפה, 2000.

אילן שחורי, *חלום שהפך לכרך*, תל אביב: אביבים, 1990.

לעברי, תל-אביב: גדוד מגני השפה בארץ-ישראל, י"ח בניסן תרפ"ז.

הלשון, תל-אביב: גדוד מגני השפה בארץ-ישראל, ערב שבועות תרפ"ו.

הגדוד, תל-אביב: גדוד מגני השפה בארץ-ישראל, שבט תרפ"ה.

גדוד_מגני_השפה/he.wikipedia.org/wiki/ (תאריך כניסה: 08.06.2012)

תמונות:

תגיות: גימנסיה הרצלייה, גדוד מגני השפה, יום הספר העברי